

Stroński, Ignacy

Posiedzenie naukowe Zespołu Historii Nauk Chemicznych

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 19/3, 612-613

1974

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

w kilka teleskopów obserwatorium, a sam zasłynął jako badacz zaćmień Słońca i Księżyca, zakrycia gwiazd przez Księżyc, wyznaczania jasności Marsa. Obserwatorium to czynne było w zasadzie do 1945 r., kiedy to całkowicie spłonęło. Po wojnach napoleońskich działalność Towarzystwa mocno osłabła i stopniowo zaprzestano publikowania wyników obserwacji. Natomiast pod koniec XIX w. zorganizował zarząd miejski w Gdańsku Miejskie Obserwatorium Astronomiczne, dobrze wyposażone w aparaturę i księgozbiór, które szczęśliwie ocalało w czasie II wojny światowej, a jego inwentarz przekazano dla zniszczonego całkowicie w 1944 r. obserwatorium astronomicznego w Warszawie.

Nad obu referatami rozwinęła się ożywiona dyskusja, w której wzięli udział: prof. E. Rybka, prof. S. Gołąb, prof. T. Przykowski, dr P. Rybka, dr J. Hanik i doc. S. Brzozowski. Poruszono problem oddziaływania gdańskiego ośrodka naukowego w zakresie nauk ścisłych na resztę ziem polskich do końca XVIII w., ich związków z naukami przyrodniczymi i lekarskimi w Gdańsku, wreszcie złożony problem przynależności państwowej, poczucia narodowego oraz łączności uczonych gdańskich z nauką polską i europejską.

Stanisław Brzozowski, Edward Skarżyński

POSIEDZENIE NAUKOWE ZESPOŁU HISTORII NAUK CHEMICZNYCH

W dniu 23 lutego 1974 r. w krakowskim ośrodku Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN odbyło się zebranie naukowe Zespołu Historii Nauk Chemicznych, na którym prof. W. Hubicki wygłosił odczyt *Teoria Lavoissiera w wykładach Szkoły Głównej Koronnej w Krakowie*. W zebraniu wzięli udział członkowie Zespołu z Krakowa, Lublina i Łodzi.

Prelegent, wybitny specjalista w zakresie analizy chemicznej i chemii lantanowców, znany jest jednocześnie jako największy historyk naszej chemii na przestrzeni jej dziejów. Jakże często w swoich wnikliwych pracach prostuje mylne sądy dawniejszych autorów! Tak było z alchemikiem Wincentym Koffskim, tak samo z wykładami teorii A. W. Lavoissiera, twórcy nowożytnej chemii.

Na wstępie prelegent scharakteryzował zagadnienie odkrycia tlenu przez J. Priestleya, doświadczenia J. C. Schelle'go, by z kolei rozważyć wykłady J. Jaśkiewicza, pierwszego profesora chemii i historii naturalnej w zreformowanym przez H. Kołłątaja Uniwersytecie Jagiellońskim.

Według zdania prof. W. Hubickiego pierwszym chemikiem wykładającym teorię Lavoissiera był F. Scheidt. Znalezione przez prof. Hubickiego dwa dalsze rękopisy *Nauki o naturze* są skryptami F. Scheidta. Identycznym egzemplarzem *Nauki o naturze*, o którym pisze J. Kołodziejczyk, nikt z historyków nauki nie zainteresował się w latach poprzedzających wybuch II wojny światowej, a dzisiaj z uwagi na zniszczenie tego rękopisu podczas okupacji niemieckiej porównanie ich jest niemożliwe.

Zakupione przez Akademię Górniczo-Hutniczą (AGH) egzemplarze wcale nie są rękopisami J. Jaśkiewicza, który wykladał XVII-wieczną teorię flogistonową J. E. Stahla, podczas gdy autor wydanej *Metalurgii* jest zwolennikiem teorii Lavoissiera. Porównanie programów i pytań stawianych przez J. Jaśkiewicza kandydatom „Stanu Akademickiego” dodatkowo wskazują, że autorem *Metalurgii* nie mógł być J. Jaśkiewicz. *Metalurgia* stanowi więc część wykładów F. Scheidta, o czym wiedziała prof. H. Madurowicz-Urbańska, autorka biografii J. Jaśkiewicza i komentarza do *Metalurgii* wydanej przez AGH.

Jeszcze w 1956 r. prof. W. Hubicki pisząc o F. Scheidcie nazywa go pionierem teorii Lavoissiera w Polsce, ale dopiero teraz Scheidt zostanie powszechnie

uznany za propagatora idei Lavoissiera w Polsce zamiast J. Jaśkiewicza, jak to wynika ze znanej publikacji W. Lepperta. Zresztą J. Jaśkiewicz był tylko kilka lat profesorem chemii na UJ (1783—1787), po nim wykłady te objął F. Scheidt. Podobnie jak F. Scheidt na UJ, J. Sniadecki w Wilnie był zwolennikiem teorii Lavoissiera, dlatego na pytanie Napoleona Bonaparte mógł odpowiedzieć, że uczy takiej samej chemii, jaka jest nauczana w Paryżu. Wielkim propagatorem teorii Lavoissiera we Francji był szeroko znany chemik A. F. Fourcroy, autor wielotomowego podręcznika chemii. F. Scheidt mógł czerpać nie tylko z tego źródła, mógł również posługiwać się oryginalnymi pracami Lavoissiera, które były u nas dostępne.

Profesor W. Hubicki wydrukował też studium *Pierwsze w Polsce wykłady teorii Lavoissiera w czasach Komisji Edukacji Narodowej* w monografii poświęconej Komisji Edukacji Narodowej na Lubelszczyźnie.

W ożywionej dyskusji zabierali głos niemal wszyscy uczestnicy posiedzenia. Na szczególną uwagę zasługuje wystąpienie prof. Z. Wojtaszka, który pisząc swój *Zarys historii katedr chemicznych UJ* uznał J. Jaśkiewicza za pierwszego krzewiciela teorii Lavoissiera w Polsce oraz wystąpienie geologa, dr B. Schillera, broniącego autorstwa J. Jaśkiewicza wydanej przez AGH *Metalurgii*.

Profesor Z. Wojtaszek pisze poza tym, że pierwszym, który pisał o potrzebie chemii na UJ, był A. Badurski (1776), podczas gdy prof. W. Hubicki wymienia A. Popławskiego (1775).

Studium prof. W. Hubickiego, rzetelne i przekonujące, zostało wszechstronnie udokumentowane i stanowi wzór, jak należy pisać prace historyczne z zakresu chemii.

Ignacy Stroński

POSIEDZENIE NAUKOWE ZESPOŁU HISTORII GEODEZJI

W dniu 28 stycznia 1974 r. odbyło się w Krakowie w gmachu Wydziału Geodezji Górniczej Akademii Górniczo-Hutniczej posiedzenie Zespołu Historii Geodezji. W części zebrania, przeznaczony na referaty i dyskusję nad nimi, oprócz członków zespołu wzięli udział zaproszeni goście ze środowiska geologów i pracownicy naukowcy Wydziału Geodezji Górniczej AGH.

Na posiedzeniu przedstawione zostały dwa referaty: prof. Jerzego Gomoliszewskiego *Geodezja inżynierska w procesie budowy formy geometrycznej zabytkowych sklepień akustycznych na przykładzie badań czterech obiektów z XV—XVII wieku* i mgr inż. Reginy Tokarczyk *Miernictwo górnicze w świetle XVIII i XIX-wiecznych materiałów archiwalnych kopalni soli w Wieliczce*.

Profesor J. Gomoliszewski zapoznał słuchaczy z przedmiotem i metodą badań. Podał charakterystykę kształtu geometrycznego sklepień (powierzchnie II stopnia o różnych parametrach) badanych obiektów, tj. zamków w Pieskowej Skale i Wiśniczu, Kościoła Kamedułów na Bielanach w Krakowie i Groty Szeptów w Oliwie. Sklepienia te znane są z ciekawych efektów akustycznych. Na podstawie przeprowadzonych pomiarów i badań stwierdzono aproksymację rzeczywistych powierzchni w granicach 3—10 mm, co świadczy o bardzo precyzyjnym sposobie ich realizacji w procesie wznoszenia budowli. Pozwala to wnioskować o stosowaniu w owym czasie pomiarów geodezyjno-inżynierskich i to wysokiej dokładności. Dalsze prace w tym zakresie obejmą zamki w Niepołomicach i Lublinie.

Magister inż. Regina Tokarczyk przedstawiła dokumenty archiwalne, będące w posiadaniu Muzeum Żup Solnych w Wieliczce, jako cenny materiał do badań